

ВІДГУК

офіційного опонента

Громченка Валерія Васильовича на дисертацію

Каширцева Руслана Геннадійовича

«Інтерпретаційний потенціал тембру та фактури

в оркестрових творах

композиторів першої половини ХХ століття»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

«Традиції вироджуються, якщо їх не удосконалювати» (П. А. Павленко), саме таким загально-концептуальним висновком можна підсумувати дисертацію Каширцева Руслана Геннадійовича «Інтерпретаційний потенціал тембру та фактури в оркестрових творах композиторів першої половини ХХ століття». І це, на нашу думку, абсолютно об'єктивно, адже означена кваліфікаційна наукова праця Р. Г. Каширцева надзвичайно влучно актуалізує одне з найважливіших питань сучасного академічного професійного музичного мистецтва, а саме – проблему еволюціонування традиційних засобів музичної виразності шляхом не лише активної динамізації процесу впровадження в музичне мовлення нетрадиційного художньо-виконавського виразового арсеналу, застосування новітніх інноваційних засобів задля відтворення художнього змісту певної музичної композиції, але й продукуванням відповідної регенерації традиційної палітри музично-художніх виразових засобів.

У лоно наукової уваги дисертанта потрапляють надзвичайно складні за структурою, комплексні засоби музичної виразності – тембр і фактура, що, безумовно, влучно доповнює наукові інтенції багатьох музикантів-вчених у царині вивчення основних елементів музики, зокрема ритму, мелодії та гармонії.

Важливо наголосити, що Р. Г. Каширцев досліджує тембр і фактуру як цілісний засіб музичної виразності. Усталюючи їх як монолітний темброво-фактурний виразовий засіб, автор наукової праці пролонгує крізь всю роботу його найбільш характерну властивість, а саме – акумулювання в собі багатьох інших засобів музичної виразності (динаміка, артикуляція, штрихи, атака), при цьому, дисертант переконливо виводить взаємодію тембру і фактури на рівень максимально функціонального темброво-фактурного комплексу, підкреслимо, як єдиної системи з відповідним домінуванням третьої координати – глибинності звучання, безпосередньо детермінованої взаємодією тембру і фактури.

Безумовно, ствердження глибинного виміру фактури, утворення якого є наслідком взаємодії фонічного і тембрового чинників звучання, буде продукувати подолання певної інерції композиторської думки, відповідної усталеності художньо-творчого відношення митців до тембру того чи іншого інструмента, створюючи у композиторській свідомості належне розмаїття значень інструментального темброво-колеристичного спектру, своєрідну перспективність семантичних якостей тембрового образу, відповідного звукового амплуа інструментів з різних груп академічного музичного інструментарію.

Підкреслимо, що рецензована робота актуалізує, поміж іншого, й музично-виконавську проблематику, зокрема питання образно-змістовного значення тембру та тембрової персоніфікації у професійно-виконавській діяльності музикантів-практиків. Щойно означене, безумовно, знайде неодмінне втілення і в галузі академічної музичної педагогіки, а саме – у віднайдені студентом індивідуально-особистісного відчуття тембрової природи певного інструмента, в означенні у вихованця відповідно персоналізованого тембрового колориту, пов'язаного як з фізіологічними особливостями виконавського апарату музиканта, так і, безперечно, з певними особливостями інструментально-конструкційної специфіки того чи іншого інструмента, його структурно-акустичної природи.

Невимушена аналітична допитливість під час детального опрацювання пропонуваної до рецензування дисертації, згенерувала ряд зауважень, а також низку запитань до Руслана Геннадійовича Каширцева, що, акцентуватимемо, жодною мірою не применшують науково-дослідницької значущості представленої кваліфікаційної наукової праці, натомість, остаточно сформулюють належну аналітично професійну зумовленість, зацікавленість у дисертанта, стосовно його подальших науково-дослідницьких здобутків в окресленій науковій темі.

Говорячи про доволі умовне означення тембру у нотних, вербальних знаках, Р. Г. Каширцев наголошує на відтворенні у свідомості музиканта-виконавця певних знаків-аплікатури, знаків-відчуття постановочних моментів, зокрема своєрідних завчених аплікатурних позицій, специфічного відчуття у горлі, самобутніх позицій губного апарату (сторінка 68), тоді як процес сприйняття тембру дисертант означає дією слухових аналізаторів, шляхом отримання та, безумовно, розшифровування звукових стимулів слуховою системою людини (сторінка 36). Таким чином, у ситуації чіткої динамізації дисертантом дії слухового аналізаторного процесу стосовно тембрової означеності звуку, мусимо констатувати недостатність конкретизації функціонально-дієвого значення рухового, а також тактильного аналізаторів. Відтак, яке функціональне значення має дія рухового і тактильного аналізаторів у психофізіологічній системі сприйняття тембру музикантом-виконавцем?

Р. Г. Каширцев, всебічно вивчаючи можливості конкретизації параметрів тембру та фактури, фіксації музичної композиції в знаках, наголошує, що конкретизація зумовлює рефлексивний процес, спонукаючи музиканта-виконавця до відтворення відповідного звукового «виміру душі» композитора, усталюючи інтерпретаційний процес на рівень духовної синергії виконавця й автора, досягаючи «формули рефлексивних відношень „Я – Інший”» (сторінка 70). При цьому, дисертант не оминає у низці конкретизуючих важелів темброво-фактурного комплексу дію ряду умовних рефлексів музиканта-

практика, означених в аплікатурно-пальцевих процесах, роботі губного апарату (духові інструменти), звукоутворюючих компонентів (гортань) (сторінка 69). Тобто, вчений вводить у науково-дослідницький процес дієвість відповідних умовних рефлексів, підкреслимо, полярно іншого єства відносно вищезгаданого феномену рефлексії. Потому і питання, чи є результативно-можливим вплив певного рефлексивного (рефлексія) процесу виконавця на відповідну кореляційну змінність дії умовних рефлексів музиканта, а відтак, і утворення належних градацій в інтерпретаційному потенціалі тембру й фактури?

Приділяючи наукову увагу складовим темброво-фактурного комплексу у їх функціональному значенні, зокрема динаміці (гучність звучання), звукодинамічному балансу (сторінка 61), артикуляції (сторінка 164), штриховій палітрі (сторінки 179, 181), дисертант, на жаль, оминає певні звукоколеристичні кореляційні зміни тембру, спричинені дією одного з найяскравіших засобів художньої виразності у музичному мистецтві сьогодення – вібрато. Цей виконавський прийом, будучи застосовуваним не лише у вокальній, але й, без виключення, в усіх спеціалізаціях інструментальної музики, являє собою характерні зміни не лише приналежно звуковисотним та динамічним (у розумінні гучності) особливостям звуку, але і його відповідним тембровим характеристикам. Професор В. М. Апатський стверджує: «Періодичні зміни тембру постають наслідком коливань висоти й гучності. Найбільш ефективним засобом тембрового збагачення звуку є вібрато висоти» (В. М. Апатський «Основи теорії та методики духового музично-виконавського мистецтва». Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. С. 242). Відтак, запитання, у чому полягає функціональне значення вібрато (як засобу художньої виразності та як виконавського прийому), в параметрах темброво-фактурного комплексу, зокрема у значенні впливу змінності тембру на фактуру?

У четвертому розділі дисертації Р. Г. Каширцев аргументовано обумовлює вибір трьох музичних творів, а саме – «Іспанської рапсодії»

М. Равеля, «П'яти п'єс для оркестру» А. Шенберга та Концерту для скрипки з оркестром І. Стравінського, переконливо презентуючи (в підсиленні додатками – сторінки 270 - 298) вагомий інтерпретаційний потенціал тембру та фактури в оркестрових творах митців першої половини ХХ століття. Означений високий рівень оригінальності та самобутності тлумачення темброво-фактурних потенцій інструментального звучання усталюють логічне запитання стосовно композиторів-попередників у розбудові задумів темброво-фактурного урізноманітнення оркестрової звучності. Отже, кого з композиторів минулого можна назвати попередниками розвитку ідей щодо активізації інтерпретаційного резерву тембру і фактури, зокрема в музичній культурі Романтизму?

У низці зауважень, щодо аналізованої наукової праці, підкреслимо недостатність, на нашу думку, означення темброво-динамічної складової у розкритті інтерпретаційного потенціалу темброво-фактурного комплексу, а також бажану можливість у розширенні усталеної в музикознавстві тріади «композитор - виконавець - слухач» постагтю звукорежисера, як надзвичайно важливої на новітньому етапі розвитку професійного музичного мистецтва творчої фігури, з огляду комунікаційних процесів між виконавцем та слухачем.

Акцентуватимемо, що окреслені запитання, а також зауваження не мають виключно принципового значення та носять, підкреслимо, абсолютно уточнюючий та доповнюючий характер.

Необхідно відзначити, що за наслідками представленої до розгорнутого рецензування дисертації Р. Г. Каширцева, видано низку фахових наукових статей, що повністю віддзеркалюють основний зміст кваліфікаційної наукової праці. У представленому науковому дослідженні не виявлені порушення академічної доброчесності.

Узагальнюючи вищевикладене зробимо наступні підсумовуючі висновки. Дисертація Каширцева Руслана Геннадійовича, а саме – «Інтерпретаційний потенціал тембру та фактури в оркестрових творах

композиторів першої половини ХХ століття» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» є надзвичайно оригінальною за тематикою та винятково актуальною науковою працею. Також рецензоване дослідження постає структурно цілісною та логічно завершеною науковою роботою, що виразно позначається реальною музично-теоретичною і виконавсько-практичною значимістю, зокрема для музикантів-фахівців царини академічного музично-виконавського мистецтва та музичної педагогіки, зокрема для музикантів-викладачів, музикознавців-лекторів, концертуючих виконавців, композиторів, диригентів, а також культурологів, музикантів-істориків, та є такою, що відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Відтак, автор вищезначеної кваліфікаційної наукової праці Каширцев Руслан Геннадійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Доктор мистецтвознавства, доцент,
проректор з наукової роботи
Дніпропетровської академії музики
ім. М. Глінки

В. В. Громченко

Підпис В. В. Громченка підтверджую
Старший інспектор відділу кадрів

